

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

Програма навчальної дисципліни

Шкільна географія

(назва навчальної дисципліни)

напря́м _____ **6.040104 - географія**
(шифр, назва напрямку)

спеціальність

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2015/ 2016 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету (інституту, центру)

“ _____ ” _____ 20__ року, протокол №__

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
старший викладач кафедри фізичної географії та картографії
Салімон Вікторія Миколаївна

Програму схвалено на засіданні кафедри
фізичної географії та картографії

Протокол від “ _____ ” _____ 20__ року №__

Завідувач кафедри _____

_____ (підпис)

Пересадько В. А.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
факультету геології, географії, рекреації і туризму
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ _____ ” _____ 20__ року №__

Голова методичної комісії ФГГРТ

_____ (підпис)

Жемеров О. О.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Шкільна географія” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавра
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.040104 Географія

спеціальності -

Предметом вивчення навчальної дисципліни є зміст і структура сучасних курсів., практичних вмінь для викладання географії.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

Модуль 1. Особливості шкільних програм для вивчення курсів з фізичної географії та існуючих для них підручників;

Модуль 2. Особливості шкільних програм для вивчення курсів з соціальної і економічної географії та існуючих для них підручників.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є забезпечити усвідомлення студентами теоретичних основ шкільної географічної освіти та методики навчання географії, зокрема існуючих програм для вивчення географії, довести вимоги програм. Розкрити основні методичні поняття і закономірності, розкрити практичні особливості процесу навчання географії в школі, особливості підручників з географії, їх використання на уроках та позакласний час. Озброїти студентів знаннями і вміннями, необхідними для професійного становлення учителя географії та подальшого зростання його методичної майстерності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: показати особливості побудови шкільних програм, межпредметні зв'язки географії в школі, показати значення краєзнавчого принципу навчання, виявити загальні вимоги до вмінь учнів, форм і методи їх формування, розкрити роль підручників у навчальному процесі, особливості кожного з підручників для різних курсів географії, їх застосування.

- **методичні:** навчити самостійно визначати зміст і методи навчання географії, вміти диференціювати навчальну інформацію на основну (поняття, закономірності, світоглядні ідеї) та допоміжну;

- **пізнавальні:** забезпечити засвоєння теоретичних та практичних основ шкільної географії та методики її викладання, осмислення досвіду кращих вчителів, прищеплення вмінь вивчати провідні географічні ідеї, організувати експериментальні дослідження;

- **практичні:** навчити проектувати зміст навчання, здійснювати види навчально-виховного процесу, планувати різні види пізнавальної діяльності школярів і способи їх включення у процес навчальної діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

- особливості існуючих шкільних програм для різних курсів географії;
- виявляти різноманітність існуючих підручників з географії, їх особливості та відмінності;
- особливості побудови шкільного курсу географії;
- місце і значення географії як шкільного предмета;
- виховні і розвиваючі цілі шкільної географії;
- історію розвитку шкільної географії;
- головні проблеми і сучасні завдання шкільної географії;
- провідних учених та їх внесок у розвиток шкільної географії;
- шляхи реалізації межпредметних зв'язків при викладанні географії;

- особливості діючої програми з географії, вимоги до рівня навчальних досягнень учнів;
- зміст, засоби і методи навчання географії рідного краю;
- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок у 5 класі;
- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів з географії;
- нетрадиційні форми проведення уроків географії;
- досвід викладання курсу географії рідного краю в Україні;
- зміст, засоби і методи навчання географії в 6 класі;
- особливості діючої програми курсу «Загальна географія», вимоги до рівня навчальних досягнень учнів;
- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок у 6 класі;
- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів;
- основні підручники, їх переваги і недоліки.
- нетрадиційні форми проведення уроків географії;
- роль і значення географічних спостережень і практичних робіт учнів на місцевості;
- досвід викладання курсу «Загальна географія» в Україні;
- зміст, засоби і методи навчання географії материків і океанів у 7 класі;
- особливості діючої програми курсу « Географія материків і океанів », вимоги до рівня навчальних досягнень учнів;
- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок у 7 класі;
- специфіку країнознавчого підходу до викладання курсу;
- Особливості структури існуючих підручників з курсу у 7 класі, їх переваги і недоліки;
- роль і значення алгоритмів у викладанні географії в 7 класі;
- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів з географії;
- нетрадиційні форми проведення уроків географії;
- досвід викладання курсу «Географія материків і океанів» у школах України;
- зміст, засоби і методи навчання географії України у 8 класі;
- особливості діючої програми курсу «Географії України», вимоги до рівня навчальних досягнень учнів;
- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок у 8 класі;
- Особливості структури існуючих підручників з курсу у 8 класі, їх переваги і недоліки;
- роль і значення активних форм проведення уроків у 8 класі;
- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів з географії;
- нетрадиційні форми проведення уроків географії;
- методика вивчення своєї області як частини України;
- досвід викладання курсу «Географії України» у школах;
- зміст, засоби і методи навчання географії України у 9 класі;
- особливості діючої програми курсу «Географії України», вимоги до рівня навчальних досягнень учнів;
- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок у 9 класі;
- Особливості структури існуючих підручників з курсу у 9 класі, їх переваги і недоліки;
- роль і значення активних форм проведення уроків у 9 класі;
- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів з географії;
- нетрадиційні форми проведення уроків географії;
- методика вивчення своєї області як частини України;
- досвід викладання курсу «Географії України» у школах країни;
- зміст, засоби і методи навчання географії України у 10 класі;
- особливості діючої програми курсу «Економічна і соціальна географія світу», вимоги до рівня навчальних досягнень учнів;
- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок у 10 класі;
- Особливості структури існуючих підручників з курсу у 10 класі, їх переваги і недоліки;
- роль і значення активних форм проведення уроків у 10 класі;
- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів з географії;
- нетрадиційні форми проведення уроків географії;
- роль і значення самостійної роботи учнів на уроках географії у 10 класі;

- особливості організації і проведення рольових ігор на уроках економічної і соціальної географії світу;
- досвід викладання курсу в різних школах України;

вміти:

- аналізувати програми і підручники з географії;
- аналізувати програми для встановлення меж предметних зв'язків (опорних, паралельних, перспективних);
- аналізувати діючі програми з географії для 5,6,7,8,9 та 10 класів;
- аналізувати структуру системи географічних знань, умінь і навичок;
- аналізувати підручники з усіх курсів географії, визначаючи, їх переваги і недоліки;
- використовувати періодичні видання з педагогіки і методики;
- визначити і формулювати основні дидактичні, виховні і розвиваючі цілі уроків географії;
- обирати ефективні шляхи формування географічних понять і вмінь;
- розробляти різнорівневі за складністю перевірочні завдання з географії;
- реалізувати краєзнавчий принцип навчання на уроках географії;
- використовувати географічну і методичну літературу, різні засоби навчання при підготовці і проведенні уроків географії;
- аналізувати структуру системи географічних знань, умінь і навичок;
- використовувати проблемний підхід та навчальні алгоритми;
- складати план роботи гуртка географії;
- використовувати інноваційні методи викладання географії.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Галузь знань (предметна область), напрям, спеціальність, рівень вищої освіти / освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів <u>2,5</u>	Галузь знань (предметна область) <u>0401 природничі науки</u>	<u>за вибором студента</u>	
Індивідуальне завдання	Напрямок: <u>6.040104 Географія</u>	Рік підготовки	
Загальна кількість годин <u>81</u>	Спеціальність: <u>географ, викладач географії</u>	4-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – <u>3</u> самостійної роботи студента – <u>1</u>	Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) <u>бакалавр</u>	Семестр	
		7-й	4-й
		Лекції	
		14 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	2 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		52 год.	73 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
		Вид контролю:	
		екзамен	залік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):
 для денної форми навчання – 28:52
 для заочної форми навчання – 8:73

3. Виклад змісту навчальної дисципліни

Розділ 1. Особливості шкільних програм для вивчення курсів з фізичної географії та існуючих для них підручників

Тема 1. Шкільна географія як предмет методичної науки.

Історія розвитку шкільної географії в Україні і за кордоном. Цілі, завдання та зміст шкільної географічної освіти в Україні. Місце шкільної географії у системі наукової географічної освіти. Особливості побудови шкільних географічних курсів. Межпредметні зв'язки географії в школі.

Начально-освітні цілі, завдання та зміст шкільної фізичної географії. Особливості побудови фізико-географічних курсів. Відображення основ географічної науки в змісті шкільної географії.

Тема 2. Особливості курсу « Загальна географія »

Особливості побудови програми з курсу « Загальна географія ». Навчально-освітні цілі, завдання та зміст курсу географії у 6 класі. Система загальних фізико-географічних понять та уявлень у розділі « Оболонки Землі », зв'язок тем із краєзнавством. Картографічні поняття у розділі « План і карта ». Загальні вимоги до знань учнів у 6 класі. Підручники, їх різноманітність для даного курсу; переваги, недоліки.

Система практичних робіт. Спостереження та екскурсії у 6 класі. Загальні вимоги до знань і вмінь учнів. Засоби навчання у 6 класі. Підручники, робочі зошити, географічний атлас та контурні карти для учнів. Типове навчально-наочне обладнання у курсі загальної географії у 6 класі. Навчальні посібники для учнів та вчителів.

Позакласна робота у 6 класі.

Тема 3. Особливості курсу « Географія материків і океанів ».

Особливості побудови програми з курсу « Географія материків і океанів » у 7 класі. Навчально-освітні цілі, завдання та зміст курсу географії у 7 класі. Система загальних фізико-географічних понять та уявлень у розділі « Головні особливості природи Землі », « Різноманітність природи материків та океанів », « Географічна оболонка та природні комплекси ». Зміст знань в основному регіональному розділі « Материки та океани ». Типові плани фізико-географічних характеристик великих територій. загальні вимоги до знань учнів. Основні підручники з курсу географії для 7 класу; переваги, недоліки, відмінності.

Система практичних робіт у курсі географії 7 класу. Різноманітність робіт-описів із використанням карт атласу та матеріалів підручника. Загальні вимоги до вмінь і навичок учнів.

Засоби навчання у 7 класі. Типове навчально-наочне обладнання з курсу географії материків та океанів. Навчальне телебачення та його роль. Хрестоматії, довідники, словники, науково-популярна література та інші посібники з курсу. Навчально-методичні посібники для вчителів.

Позакласна робота у 7 класі. Географічні гуртки.

Тема 4. Особливості курсу « Фізична географія України ».

Особливості побудови програми з курсу « Фізична географія України ». Навчально-освітні цілі, завдання та зміст курсу географії у 8 класі.

Система загальних фізико-географічних понять у розділі « Загальна характеристика природи України » та « Природно-територіальні комплекси України ». Завершення формування загальних фізико-географічних понять у 8 класі. Посилення екологічного напрямку курсу. Загальні вимоги до знань учнів. Основні підручники, переваги, недоліки, структура.

Система практичних робіт у курсі 8 класу. Використання комплекту навчальних посібників у складі характеристик територій. Розрахункові практичні роботи у 8 класі. Роль самостійної роботи учнів. Загальні вимоги до вмінь і навичок учнів.

Засоби навчання у 8 класі. Тестування на уроках. Типове навчально-наочне обладнання у 8 класі. Альтернативні підручники, контурні карти, робочі зошити, атласи. Навчальна література та посібники для учнів і вчителів.

Позакласна робота з географії у 8 класі. Туристко-краєзнавча робота учнів у позакласний час.

Розділ 2. Особливості шкільних програм для вивчення курсів з соціальної і економічної географії та існуючих для них підручників.

Тема 1. Особливості курсу «Соціальна і економічна географія України».

Особливості побудови програми для курсу «Соціальна і економічна географія України». Навчально-освітні цілі, завдання та зміст курсу географії у 9 класі.

Система загальних економіко-географічних понять у розділах «Загальна характеристика населення» та «Загальна характеристика господарства України». Зміст знань учнів у розділах «Економічні райони України» та «Географія своєї області». Загальні вимоги до учнів. Підручники з даного курсу, особливості структури, переваги, недоліки.

Система практичних робіт у курсі 9 класу. Використання статистичних матеріалів у складанні економіко-географічних характеристик територій. Різноманітність розрахункових робіт. Навчальна екскурсія на виробництво. Загальні вимоги до умінь учнів.

Засоби навчання у 9 класі. Економічні карти та контурні карти на уроках. Альтернативні підручники, навчальна література, робочі зошити. Хрестоматії, довідники, словники, науково-популярна література та інші посібники для учнів та учителів. Типове навчально-наочне обладнання на уроках географії у 9 класі.

Позакласна робота з географії у 9 класі.

Тема 2. Особливості курсу «Соціальна і економічна географія світу».

Особливості програми з курсу «Соціальна і економічна географія світу». Навчально-освітні цілі, завдання та зміст курсу географії у 10 класі.

Система загальних економіко-географічних понять у розділах «Населення світу» та «Загальна економіко-географічна характеристика світового господарства». Зміст знань учнів у регіональному розділі географії 10 класу. Загальні вимоги до знань учнів. Підручники з курсу, особливості структури, переваги, недоліки.

Система практичних робіт у курсі 10 класу. Використання комплектів початкових посібників при складанні економіко-географічних характеристик територій, у тому числі порівняльного плану. Використання діаграм, графіків, таблиць, картосхем у самостійній роботі. Загальні вимоги до вмінь і навичок учнів.

Засоби навчання у курсі 10 класу. Роль лекційної та семінарської форм навчання. Ділових та рольових ігор. Використання додаткової, довідкової. Науково-популярної літератури на уроках соціальної та економічної географії світу.

Позакласна робота з географії у 10 класі. Іспити з географії в школі.

Тема 3. Факультативи географічного змісту та навчання у школах (класах) з поглибленим вивченням географії та існуючих для них підручників.

Існуючі програми з факультативних занять, програми для шкіл (класів) для вивчення географії поглиблено. Особливості, цілі, завдання та зміст географічних факультативів, класів та шкіл з поглибленим вивченням географії. Зміст та загальні вимоги до знань учнів. Існуючі підручники з курсів для поглибленого вивчення географії.

Система практичних робіт. Загальні вимоги до вмінь і навичок учнів. Перспективи розвитку шкільної географії. Варіативність навчання географії. Альтернативні навчальні програми і підручники. Проекти концепції безперервної географічної освіти. Проекти побудови змісту географічної освіти у школах України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Особливості шкільних програм для вивчення курсів з фізичної географії та існуючих для них підручників												
Тема 1. Шкільна географія як предмет методичної науки	6	2	2			2	2,5	2	-	-	-	6
Тема 2. Особливості курсу « Загальна географія»	8	2	2			4	2,5	0,5	1	-	-	6
Тема 3. Особливості курсу « Географія материків і океанів».	8	2	2			4	6	1	-	-	-	6
Тема 4. Особливості курсу « Фізична географія України».	8	2	2			4		1	-	-	-	6
Разом за розділом 1	30	8	8			14	11	2	-	-	-	24
Розділ 2. Особливості шкільних програм для вивчення курсів з соціальної економічної географії та існуючих для них підручників.												
Тема 1. Особливості курсу « Соціальна і економічна географія України».	8	2	2			4	6	0,5	-	-	-	6
Тема 2. Особливості курсу «Соціальна і економічна географія світу».	8	2	2			4	9	0,5	1	-	-	6
Тема 3. Факультативи географічного змісту та навчання у школах (класах) з поглибленим вивченням географії та існуючих для них підручників.	8	2	2			4	17,5	0,5	-	-	-	6
Разом за розділом 2	24	6	6			12	43	1,5	-	-	-	18
Усього годин	54	14	14			26	54	6	2	-	-	42

5. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Аналіз діючих програм з географії, структура системи географічних знань, вмінь і навичок	2
2	Складання плану реалізації краєзнавчого, проблемного, інноваційного методів викладання географії	2
3	Розробка карток з творчими питаннями	2
4	Розробка навчальних екскурсій з географії	2
5	Робота вчителів географії в школі	2
6	Робота учнів у позаурочний час з географії	2
7	Розробка різнорівневих за складністю перевірочних завдань з географії	2
	Разом	14

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
1	Зміст навчального предмету «географія»	7	10	Контрольна робота
2	Основні принципи побудови курсу шкільної географії	7,5	10	Контрольна робота
3	Програми з географії зарубіжних країн	8	10	Контрольна робота
4	Підручники з географії зарубіжних країн	7,5	10	Контрольна робота
5	Навчання, теорія, концепція та гіпотези шкільної географії	8	13	Контрольна робота
6	Логіка науки та навчального предмету	7,5	10	Контрольна робота
7	Структурна концепція шкільної географії	7,5	10	Контрольна робота
	Разом	53	73	

7. Індивідуальні завдання

8. Методи навчання

До основних методів навчання належать: лекції, практичні роботи та самостійна робота студентів згідно програми курсу.

9. Методи контролю

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточний контроль та самостійна робота						Сума
Розділ 1			Розділ 2			
T1	T2	T3	T4	T6	T7	T8
						100

--	--	--	--	--	--	--	--

Приклад для екзамену

Поточний контроль та самостійна робота							Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2				60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7			
5m	5m	5m+5n	5m	5m	5m+10n	5m+10n			

T1, T2...T4 – теми модулів m- теорія; n – задача практичних работ
 Модуль 1 + Модуль 2 = 60 балів

Приклад для виконання курсового роботи

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
			100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

11. Рекомендоване методичне забезпечення

1. Жемеров А. О. Методика преподавания географии. Методические указания по самостоятельной работе студентов геолого- географического факультета при изучении курса. – Харьков, 1988. -70 с.
2. Жемеров А. О. Урок географии в школе. Методические указания для студентов-практикантов географического отделения. – Харьков, 1987. – 34 с.

Базова література

1. Методика викладання географії в школі: Навчальний посібник / За ред. С. Г. Коберника.– К.: Стафед-2, 2000. – 320 с.
2. Методика обучения географии в школе / Под. ред.. Л. М. Панчешниковой. – М.: Просвещение, 1997. -319с.
3. Практикум по методике обучения географии / Под. ред.. Р. П. Мышинской. – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.
4. Корнєєв В. П. методика навчання географії в школі // Український географічний журнал. – 1997. - №4. – с. 52-57.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 5-11 класи. – К. : Освіта, 2001. – 60 с.
6. Програми для шкіл (класів) з поглибленим вивченням географії: 8-11 класи. – К. Освіта, 1993. – 63 с.
7. Комплект шкільних підручників, атласів. Робочих зошитів, контурних карт з географії 5-10 класів.

8. Шульженко Л. С. географія Словідського краю: регіональний підручник для 5 класу загальноосвітньої школи. – Х.: Ранок, 1999. – 144 с.
9. Скуратович О. Я. та ін. Географія: Підручник для 6 класу середньої школи. – К.: Зодіак-ЕКО, 1998 – 192 с.
10. Пестушко В. Ю. та ін. Географія світу: Підручник для 7 класу середньої школи. – К.: Абрис, 1995 – 288 с.
11. Маслік П. О., Шищенко П. Г. Хрестоматія з географії України. – К.: Генеза, 1994. – 446 с.

Допоміжна література

1. Винокур М. С., Скуратович О. Я. Листы опорних сигналів и структурно - логические схеми на уроках географії. – К.: Рад. Шк., 1990. – 288 с.
2. Душина И. В., Понурова Г. А. Методика преподавания географії. – М.: Московский лицее , 1996. – 191 с.
3. Заставний Ф. Д. Географія України. – Львів: Світ, 1994. – 47 с.
4. Зеленська Л. та ін. Комп'ютерний навчальний посібник « Фізична географія України». – Геогр. Та основи економіки в шк.. – 1997. - №2. – с. 21-23.
5. Масляк П. О., Шищенко П. Г. Хрестоматія з географії України. – К.: Генеза, 1994. – 446 с.
6. Пестушко В. Ю., Сасихов В. О., Уварова Г. Є. Географія материків та океанів: Методичний посібник для вчителів. – К.: Вирій, 2000. – 272 с.
7. Юрков П. М. Дидактический материал по физической географії. – М.: Просвещение, 1996. – 95 с.

Інформаційні ресурси

1. Фонди Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім.. В. Н. Каразіна.
2. Фонд бібліотеки кафедри фізичної географії та картографії.
3. Мережа інтернет